

REVIEW AS AN ACADEMIC WRITING GENRE

Begimov Odil Tokhtamishovich

Head of the Department of Uzbek Language and Literature, Karshi State
Technical University, Doctor of Philology
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15023004>

ARTICLE INFO

Received: 08th March 2025
Accepted: 13th March 2025
Online: 14th March 2025

KEYWORDS

Academic writing, review, scientific genre, academic text, scientific article, dissertation, evaluation, critical attitude.

ABSTRACT

It is known that academic writing includes texts of various genres that perform certain functions. One of these functions is critical evaluation, that is, it is characteristic of reviewing scientific and creative works such as articles, dissertations and abstracts created as a result of scientific research, as well as monographs, textbooks, and study guides. The article discusses the importance, goals and objectives of review as a genre of academic writing.

TAQRIZ AKADEMIK YOZUV JANRI SIFATIDA

Begimov Odil To'xtamishovich

Qarshi davlat texnika universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri,
filologiya fanlari doktori. begimovodil@mail.ru
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15023004>

ARTICLE INFO

Received: 08th March 2025
Accepted: 13th March 2025
Online: 14th March 2025

KEYWORDS

Akademik yozuv, taqriz, ilmiy janr, akademik matn, ilmiy maqola, dissertatsiya, baholash, tanqidiy munosabat.

ABSTRACT

Ma'lumki, akademik yozuv muayyan funktsiyalarni bajaradigan turli janrdagi matnlarni o'z ichiga oladi. Ushbu funktsiyalardan biri – tanqidiy baholash, ya'ni ilmiy tadqiqot natijasida yaratilgan maqola, dissertatsiya va unung avtoreferati, shuningdek, monografiya, darslik, o'quv qo'llanmalari kabi ilmiy-ijodiy ishlarni taqriz qilish uchun xosdir. Maqolada taqrizning akademik yozuv janri sifatidagi ahamiyati, maqsad va vazifalari haqida fikr yuritiladi.

KIRISH

Akademik yozuv muayyan funktsiyalarni bajaradigan turli janrlardagi matnlar bilan ifodalanadi. Ushbu funktsiyalardan biri – tanqidiy baholash, ya'ni ilmiy tadqiqot natijasida yaratilgan maqola, dissertatsiya va unung avtoreferati, shuningdek, monografiya, darslik, o'quv qo'llanmalari kabi ilmiy-ijodiy ishlarni taqriz qilish uchun xosdir. Taqriz janri akademik muhitda muallifning ilmiy ishiga munosabatini ifodalovchi yozma muloqot shakli sifatida qo'llaniladi. Ilmiy nutq janrlarining xususiyatlari mualliflik ta'rifi bilan bog'liq, shuning uchun ko'plab xususiyatlar asosiy yoki ikkinchi darajali matnlarga mansublik asosida tushuntiriladi.

Taqriz so'zi Sh. Rahmatullayevning "O'zbek tilining etimologik lug'ati" da izohlanishicha, asli arabcha "taqrīd(un) shakliga ega bo'lib, o'zbek tiliga cho'ziq «ī» unlisi «i» unlisiga «zod»

undoshi «z» undoshiga almashtirib qabul qilingan, ya'ni taqrīd→taqriz. Bu so'z ham o'z navbatida, arab tilidagi «qarrada» fe'lining "biror asarning yutuqlarini bayon qildi" ma'nosi bilan hosil qilingan II bob masdar hisoblanadi[11].

O'zbek tilining izohli lug'atida bu so'zga quyidagicha izoh berilgan: "Taqriz – arabcha so'z bo'lib, retsenziya yozish, biror kitob (asarni) maqtab yozish. Ilmiy, badiiy yoki boshqa turdagi asarga tanqidiy nuqtayi nazardan berilgan yozma baho, tahlil" [12,38]. Demak, bu so'z o'zbek tilida "biror asarning yutuq-kamchiliklari bayon qilingan matn" ma'nosida tushuniladi.

TADQIQOTNING METODOLOGIK ASOSLARI VA USULLARI

Tadqiqot metodologiyasi tilshunoslikda kuzatilgan ma'lum bir tarixiy jarayondagi barcha hodisalar tarixiy shartlar va hodisalardan ajratmasdan talqin qilishga asoslanadi.

Tadqiqotning ilmiy-nazariy asosini zamonaviy tilshunoslik sohasida qo'llaniladigan ilmiy fikrlarni tahlil qilish usullari tashkil etadi.

Shuningdek, til, lison, nutqiy jarayonlarning lingvistik tadqiqida jamoa va xususiylik, mohiyat va hodisa, shakl va mazmun bilan uyg'unlashgan dialektik qonuniyatlarga asoslanadi.

Asosiy tadqiqot usuli sifatida tasniflash, tahlil etish, tuzilish va shakllanishiga ko'ra tahlil qilish, til faktlarini solishtirishdan foydalanilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Taqriz ikkilamchi janr bo'lib, uning xususiyatlari akademik nutqni o'rganishning institutsional yo'nalishi doirasida muallifning uslubi bilan belgilanadi. Taqriz ilmiy uslub janri bo'lganligi sababli, mustaqil janr maqomiga ega, uning tuzilishini tashkil etuvchi elementlari o'ziga xos kommunikativ va pragmatik yo'nalishga ega bo'ladi.

Taqrizning quyidagi xususiyatlari mavjud:

- ko'p funksiyalik (shu jumladan, informativlik, auditoriyaga ta'siri, matnning tahliliy xususiyati);
- argumentlik (asoslanganligi, baholashda muallif pozitsiyasining obyektivligi); muallifning emosional didi (ma'lum bir akademik nutq janriga mos keladigan subyektiv imtiyozlarning namoyon bo'lishiga misol sifatida);
- ko'p manzilli (keng auditoriyaga mo'ljallanganligi);
- muallif nutqiy pozitsiyasida individuallik sifatida subyektiv yondashish;
- muallif nuqtayi nazarini taqdim etishning ilmiy va publitsistik uslublarini birlashtirgan uslubiy ko'p qirralilik.

Taqrizni janr sifatida tahlil qilishda quyidagi elementlarni o'z ichiga olgan sxema qo'llaniladi: tahlil predmeti, kommunikatsiya subyektlari, kommunikativ maqsadlar, modallik, nutqiy material. Taqriz janrini tahlil qilishda bayon etishning gender komponenti alohida qiziqish uyg'otadi. T.V. Anisimova taqriz janri modelini tavsiflashda tilshunoslar tomonidan nutqning turli janrlarini tasniflash uchun foydalanadigan tavsif predmeti, muloqot ishtirokchilari, muloqot maqsadi, modallik kategoriyasi, diktum parametrlarini keltiradi [1,45].

Biz ham shu parametrlarga asoslangan holda, taqriz janri modelining asosiy tarkibiy qismlarini ko'rib chiqamiz.

1. Tahlil predmeti: ilmiy daraja olish uchun berilgan dissertatsiya yoki dissertatsiya avtoreferati.

2. Muloqot subyektlari. Mutlaq ko'pchiligini ayollar tashkil etadi, 87% matn tadqiqotlarida mualliflari ayollardir.

3. Kommunikativ maqsadlar. Taqriz janri modeli ikkita asosiy muammoni hal qiladi. Avvalo, adresatni dissertatsiyaning dolzarbligi, xususiyatlari va yangiligi bilan tanishtirish; ikkinchidan, tadqiqot sifati va ilmiy bilimlar paradigmasiga qo'shgan hissasini baholash.

4. Modallik. Taqriz janridagi bir qator matnlarni tahlil qilish bizga ifodalangan modallik tendentsiyasini kuzatish imkonini beradi. Matn muallifi taqriz obyektiga nisbatan ochiq ravishda baholovchi pozitsiyani egallaydi. Masalan, "Taqriz bilan tanishish boy tarjima merosini qoldirgan T. L. Shchepkina-Kupernik figurasini tanlashning to'g'riligiga shubha qoldirmaydi".

Modallik tahlili ijobiy va salbiy maqsadlarga ega bo'lgan taqrizlarning nisbatini aniqlaydi, ular taxminan 5:1 nisbatda ijobiy baho foydasiga aniqlanishi mumkin. Bunda matn materialini stilistik va hissiy jihatdan taqdim etish usullarini qo'llash orqali baholashni kuchaytirish holatlari mavjud. Masalan, "Ilmiy faraz ilmiy va nazariy ahamiyatga ega bo'lgan da'volar va amaliy yechimi – izohli lug'atlaridagi maqolalarni va tildagi dunyo manzarasi g'oyasini kengaytirish uchun "hayot va o'lim" leksemalarining iloji boricha ko'proq semantik xususiyatlarini aniqlashni o'z ichiga oladi".

5. Diktum. Ushbu komponentda muallifning pozitsiyasining argumentatsiyasi alohida qiziqish uyg'otadi. Mavqeni asoslash uchun muallif tomonidan ilgari surilgan faktik asoslarning mavjudligi yoki yo'qligiga qarab, hukmlarning oqilona va hissiy turlari ajratilishi kerak [5]. Ulardan birinchisi obyektiv, faktik tasdiqlangan ma'lumotlarga asoslanadi. Lingvistik jihatdan ular bir hil sintaktik tuzilmalardan foydalangan holda bayonning ixchamligi va soddaligi bilan ajralib turadi. Masalan, "Ommaviy axborot vositalari nutqining o'ziga xosligi ma'lumotlarning turini va uni taqdim etishni belgilovchi xususiyatlarida namoyon bo'lishi to'g'risidagi ishda keltirilgan xulosalar e'tiborga loyiq va ilmiy jihatdan tasdiqlangan deb hisoblash mumkin: ochiqlik va ijtimoiy rezonansli faktlarga e'tibor, yuqori darajadagi taklif, intertekstuallik, agonizm, dialogiklik, baholovchilik".

Ikkinchi holda, emotsional argumentatsiyada muallif taqriz yaratishda emotsionallikni afzal ko'radi. Bu variant metaforalar, epitetlar, so'roq yoki undov gaplarning mavjudligi bilan tavsiflanadi. Masalan: Kirish, boblar va xulosa mazmunidan kelib chiqadiki, dissertatsiya muallifi Dikkensning "Rojdestvo" asarini ingliz "Rojdestvo" nasrining invarianti, boshqalarning, masalan, rus yozuvchilarining (Dostoevskiy, Chexov) rojdestvo asarlarini invariantlari deb hisoblaydi.

Har bir nutq janri ushbu janr hal qiladigan vazifalar bilan belgilanadigan o'ziga xos kompozitsion xususiyatlarga ega. Taqriz kompozitsiyasi ikki sathdan iborat: tayanch (asosiy) sathda o'rganilayotgan ishning mazmuni taqdim etiladi, unga baholash darajasi qo'llaniladi, ya'ni mazmuni aks ettiriladi va baholanadi. Materialni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, tahlil qilinadigan ishning baholash komponenti ustun rol o'ynaydi. Taqriz matn mazmuniga e'tiborni jalb qilish muammosini hal qiladi. Matnning asosiy qismi tavsiflovchi va tanqidiy baholovchi qismlardan iborat bo'ladi. Dissertatsiya yozishda tadqiqotning dolzarbligi asosiy omillardan biridir. Qoida tariqasida, taqriz boshida mualliflar tadqiqotning dolzarbligi va

uning yangiligiga e'tibor qaratishadi, shuningdek, ishning yangiligi va ahamiyatini ta'kidlash uchun o'zlarining yondashuvlarini bayon etadilar. Masalan, ilmiy daraja olish uchun yozilgan dissertatsiyalariga berilgan taqrizlarning yakuniy qismida ko'pincha ilmiy ish muallifini tavsiflovchi yoki unga minnatdorchilik bildiruvchi odob iboralari mavjud: "Ishning barcha bosqichlarida talabalarning ilmiy konferentsiyalarida ishtirok etishdan boshlab, V. A. Krijanovskaya ilmiy izlanishlarga bo'lgan qobiliyat va samimiy qiziqish, milliy nazariy merosga hurmat va til materialini tasvirlashda g'oyat vijdonliligini namoyish etdi" [8].

Muallifning maqsadi taqriz tuzilishini oldindan belgilash imkoniyatini beradi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, taqriz standart kompozitsion tuzilishga ega. Bir tomondan, tahlil qilinayotgan ishning asosiy ahamiyatini tahliliy o'rganishdan tortib, mazmunini tobora aniqroq ochib berish, boshqa tomondan, uning mazmuni bayon etishga yuklatilgan ish sifatini baholash ketma-ketlik bilan amalga oshiriladi.

Shunday qilib, taqriz janrining asosiy kommunikativ maqsadi - baholash, ya'ni baholashga bo'lgan munosabat. Shu bilan birga, ushbu janr zimmasiga yuklatiladigan quyidagi vazifalarni ko'rsatish mumkin:

- axborot (tezis shaklidagi taqriz ilmiy jamoatchilikni fanning turli sohalariga oid yangi ishlar va voqealar to'g'risida xabardor qiladi);
- analitik (taqrizda ilmiy ishning baholash tahlili mavjud);
- kommunikativ (taqriz - bu fanni rivojlantirishga imkon beradigan va ilmiy aloqalarni rivojlantirish uchun ilmiy jamoalar o'rtasidagi yopiqlikni bartaraf qilish usuli).

Taqrizda, qoidaga ko'ra, ilmiy ishni baholashning to'rt turi taqdim etiladi: umumiy aksiologik baholash, intellektual baholash, emotsional va amaliy baholash¹. Tahlil qilingan taqrizlarda umumiy aksiologik baholash juda keng tarqalgan bo'lib, u obyekt, jarayon yoki g'oyaning qiymatini aniqlashga imkon beradi. Masalan, "Mavzuning dolzarbligi shubhasizdir, chunki zamonaviy dunyoda ikki tillilik fenomeni tobora keng tarqalmoqda" [3]. Intellektual baholashni aks ettiruvchi taqrizlarga misol: "Tarjimalarni tahlil qilish uchun tanlangan usul obyektiv va ishonchli. Dissertatsiya avtoreferati o'zining ilmiy uslubi va materialning mantiqiy taqdim etilishi bilan ajralib turadi; Dissertatsiya tadqiqotining strategiyasi va taktikasi to'g'ri tanlangan" [4].

Emotsional baholash, asosan, salbiy xarakterdagi taqrizlarda uchraydi: "Biroq, ... haqida ko'proq gapirish mumkin edi"; "Umuman olganda, bayon etish uslubi ba'zi joylarda oddiygina taqlidday ko'rinadi"; "Ushbu ishga doktorlik darajasini berish haqiqiy filologlarning mehnatiga hurmatsizlikning namoyon bo'lishi va ushbu himoya o'tkaziladigan Ilmiy kengashni o'chmas sharmandalik bilan qoplashi mumkin" [6]. Tanlangan tadqiqot materialini tahlil qilib, ijobiy baholash emotsional-intellektual birlikni ifodalaydi degan xulosaga kelish mumkin: "Dissertatsiya tadqiqotida tanlangan yondashuv va uning nazariy, uslubiy asoslari tadqiqotchiga ilmiy tadqiqotning maqsadi va vazifalarini aniqlashga imkon bergan, uning yechimi ishda munosib aks ettirilgan va u qo'llab-quvvatlashga loyiqdir" [8]. Ijobiy emotsional baholashda salbiy emotsional baholashga qaraganda hissiyotga berilishlar kamroq uchraydi.

Amaliy baholash taqrizlarning majburiy elementi hisoblanib, dissertatsiya va avtoreferatlarga berilgan taqrizlarda keng namoyon bo'ladi. Taqrizlarda o'rganilgan mavzu

¹ Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. 338 с.

yuzasidan ishlab chiqilgan ilmiy qoidalar va olingan xulosalar amaliy ahamiyatga egaligi qayd etilgan holda, ular soha samaradorligini oshirishga yordam berishi ta'kidlanadi.

Taqrizlarning kommunikativ maqsadi.

Ilmiy ishlarga berilayotgan taqrizlarning eng muhim kommunikativ maqsadi - bu ishni tanqidiy tahlil qilish va baholash, shuningdek uning mazmuni haqida ma'lumot berishdir. Taqrizlarda ikki munosabat - baholash va ma'lumotning mavjudligi haqida gapirish to'g'ri bo'ladi, chunki ko'pincha ulardan biri ustunlik qiladi. Baholash munosabati bir qator funktsiyalarni bajaradi: u muallifning ijodiy individualligini ko'rsatadi va tasvirlangan jarayonga yoki ilmiy tadqiqot natijalariga munosabatini bildiradi.

Taqriz janrini o'rganishda baholash subyekti, ya'ni muallif muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, baholashning ahamiyati boshqa har qanday ma'nolardan ko'ra ko'proq muallifga tegishli bo'ladi. Tahlil qilinayotgan taqrizlarda muallifning o'ziga xosligi, asosan, bayonning taqrizchiga tegishli ekanligini ko'rsatuvchi kirish konstruksiyalari orqali namoyon bo'ladi: "Men aytilganlarni umumlashtirgan holda qayd etishni zarur, deb hisoblayman"; "bahslashish mumkin"; "shubhasiz, zarur"; "ta'kidlash kerakki"; "bularning barchasi, afsuski, xulosa qilish uchun asos beradi".

Taqriz janrida ijobiy va salbiy baholarning majburiyligi talab etiladi, ammo tahlil shuni ko'rsatdiki, baholashda ma'lum bir "muvozanat" xosdir. Salbiy baho, odatda, mutlaqo aniq ifodalanadi. Taqrizlarda salbiy baholashni yumshatishning quyidagi usullari uchraydi: taqrizchi o'zining subyektivligini, qayd etilgan kamchiliklardan qochishning obyektiv mumkin emasligini, ijobiy va salbiy baholarning mavjudligini ta'kidlaydi: "Yuqoridagi savollar munozarali xarakterga ega bo'lib, tadqiqotga bo'lgan qiziqishdan kelib chiqadi. Ular bajarilgan ishlarning sifati va hajmini kamaytirmaydi, bu asl va mustaqil tadqiqotdir" [3].

Taqrizda obyektning o'zi baholash kategoriyasi yordamida tekshiriladi. Baholash o'rganilayotgan obyekt haqidagi fikrlarga asoslangan holda obyektни bilish usulidir. Baholash, demak, sifat, daraja, maqomini aniqlash, qiymati, ahamiyati haqida fikr bildirish demakdir [7].

Dissertatsiya taqrizi olib borilgan tadqiqotning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlashga qaratilgan. V.N.Telia ta'kidlaganidek, "bu holda so'z maqtov yoki ayblov haqida emas, balki sharhlovchining belgilanganiga nisbatan qadrlı munosabati haqida ketmoqda" [9]. Dissertatsiyaga taqriz yozayotgan har bir olim ilmiy ishning aynan akademik nutq ishtirokchisi sifatida o'zi uchun ahamiyatli bo'lgan jihatlariga e'tibor beradi. Taqrizni baholashga P. Serio tomonidan aniqlangan maxsus institutsional hodisa sifatida nutq bilan bog'liq intellektual vaziyat va didaktik amaliyot kabi omillar ta'sir qilishi mumkin. Akademik nutqning qanday bo'lishiga ilmiy paradigma va olim mansub bo'lgan ilmiy maktabning ta'sirini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Tahlillarning ko'rsatishicha, turli olimlarning bitta dissertatsiya haqidagi fikrlari har xil bo'lishi mumkin. Akademik nutq tadqiqotchisi K. Xayland ushbu turdagi nutq ishtirokchilarining qat'iyli va xushmuomalaligi, yuksak axloqiy tamoyillarga egaligini ta'kidlaydi [10]. O'rnatilgan institutsional an'analar akademik nutq ishtirokchilaridan taqriz yozishda boshqa birovning fanga qo'shgan hissasini baholashni talab qiladi va bu yerda taqrizchi oldida ushbu hissani ta'kidlash va hali yetarlicha rivojlanmagan yoki savollar tug'dirmagan jihatlarini aniqlash vazifasi turibdi. Aynan baholash qadriyatları taqrizning uslub va janr shakllantiruvchi komponentlari bo'lib, olimga dissertatsiyaga nisbatan o'z fikrini o'rnatilgan an'ana doirasida bayon etish imkonini beradi.

Taqriz muallifi bir tomondan xushmuomalalik va hurmat, ikkinchi tomondan esa tanqidiy yondashish talablariga qat'iy rioya qilishi lozim bo'ladi.

Baholash ikki omil - subyektivlik va obyektivlikning mavjudligi bilan tavsiflanadi. Ularning munosabatlari bo'yicha tadqiqotchilarning yondashuvlari farq qiladi. G.V.Kolshanskiyning ta'kidlashicha, "obyektiv dunyoni idrok etish jarayonida subyekt tomonidan verbal vositalar orqali berilgan immanent xarakterli baholash hisoblanadi" [5]. N.D.Arutyunova esa, baholash dunyo manzarasiga subyektiv munosabatda bo'lishdan iboratligini va uning obyektiv xususiyatlarini aks ettirmasligini ta'kidlaydi [2]. Muallif subyektiv baholashni, albatta, baholash subyektining dunyoga munosabati qadriyatlar tizimini aks ettirishi va hukm muallifining subyektiv pozitsiyasiga bog'liq bo'lishi mumkin emasligi bilan izohlaydi. Uning fikricha, baholash asosan insonning jismoniy, aqliy va kognitiv jihatlari: uning his-tuyg'ulari, turmush tarzi, dunyoni idrok etish madaniyati, uni o'rab turgan voqelik bilan oldindan belgilanadi.

Baholash kategoriyasi - bu baholash semantikasi bilan birlashtirilgan va muallifning nutq mazmuniga ijobiy yoki salbiy munosabatini ifodalovchi turli darajadagi lingvistik birliklar to'plami. Baholash lingvistik vositalar orqali, lingvistik va diskursiv amaliyotda namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan baholashning ma'nosi va mohiyatini farqlash maqsadga muvofiqdir. Baholovchi ma'nolar tilda fonetik, morfologik, leksik, sintaktik va matnli ifoda vositalaridan foydalanish orqali namoyon bo'ladi. Matnning baholovchi jihati tilning barcha sathlarida - leksika, morfologiya, so'z yasalishi va sintaksisda shakllanadi. Har xil lingvistik vositalar va obyektga ijobiy bahoni ifodalash usullarining kombinatsiyasi matnning baholash mazmunini to'liq namoyon qilish imkonini beradi.

Taqriz janrining leksik sathdagi ijobiy baholash adresat tomonidan qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish va maqto'v so'zlari orqali amalga oshiriladi. Masalan, "Tadqiqotchi dissertatsiya ustida ishlash jarayonida tadqiq etishning zarur ko'nikmalarini egalladi, yaxshi nazariy tayyorgarligini namoyish etdi, zamonaviy tilshunoslikning lingvokognitiv, lingvomadaniy, genderologik yo'nalishlarini turli ilmiy usullariga asoslangan holda materialni tahlil qilishda aniq kuzatishlar, mas'uliyat va vijdonan to'g'ri xulosalar chiqarish orqali yuqori qobiliyatga egaligini ko'rsatdi". Baholashning sintaktik usullari so'roq va undov gaplarning mavjudligi bilan ifodalanadi. Masalan, "Bu gapda aynan nima nazarda tutilganiga oydinlik kiritib bersangiz?.." Mazkur ishda zamonaviy ergonimika tahlil qilinayotganligi sababli, diaxronik yondashuv muayyan til hodisalari va tilning tarixiy rivojlanishini o'rganishini o'z ichiga olganligidan kelib chiqqan holda, muallif tomonidan eslatib o'tilgan diaxronik tahlil yordamida qanday turdagi ish olib borilganligini aniqlashtirilishini istardik!".

Taqqoslash orqali ifodalangan ijobiy baho subyekt (muallif) va obyekt (o'quvchi) o'rtasidagi assotsatsiyaga asoslanadi. So'roq gaplar va ritorik tuzilmalar, fikrimizcha, taqriz janrining dialogik xususiyatini oshirishga yordam beradi. Tahlil qilingan taqrizlarda ilmiy matnlar uchun mutlaqo xos bo'lmagan so'zlashuv nutqi uslubidagi ko'plab so'roq gaplarni uchratish mumkin. Masalan: Kimning imdji haqida gapirilyapti? Rossiyaliklar? Ruslar? O'lka aholisi? Va kimlar orasida - chet elliklar orasida - bu qaysi manbalarga asoslangan holda o'rganilmoqda? O'z oramizda? [6]. Keltirilgan misollar emotsional baholovchi ma'noning kesilgan konstruksiyalar yordamida berilishini ko'rsatadi. Ratsional baholash holatlarida, emotsional baholashdan farqli o'laroq, batafsil konstruksiyalar va to'liq jumlar qo'llaniladi.

Taqrizlardagi ritorik savollar muammoli vaziyatni yaratadi, ziddiyatning yengil ko'inishini yuzaga keltiradi va muallifning monologdan o'quvchi yoki tinglovchi bilan dialogga o'tish istagini bildiradi. Ko'rib chiqilayotgan asar muallifi filologiya fanini olg'a surganmi? U tadqiqot uchun yangi ufqlarni ochdimi? Bunday holda, ritorik savol muallifning nutqini emotsional jihatdan rang-barang bo'lishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, yuqorida aytilgan fikrlarni quyidagicha umumlashtirish mumkin. Taqriz - akademik nutqning ikkilamchi janri bo'lib, uning asosiy vazifasi ilmiy ishlarni baholashdir. Taqriz janri tuzilmasini tashkil etuvchi xususiyatlar axborot va baholash darajalari kabi ikki sathli kompozitsiya bilan belgilanadi. Bunda tarkib ko'rsatiladi va bir vaqtning o'zida baholanadi. Taqriz janrini tahlil qilish natijasida baholovchi ma'noning aksiologik, intellektual, emotsional va amaliy turlari aniqlandi.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, quyidagi xulosalarni keltirish mumkin:

aksiologik va amaliy baholash qiymatlari eng keng tarqalgan va taqrizning majburiy komponentlari hisoblanadi;

salbiy taqrizlarda ko'proq ifodalanadigan emotsional baholash ijobiy-emotsional baholashga nisbatan to'liqroq va kengroq lingvistik vositalarga ega;

ijobiy baholash - bu hissiy va intellektual baholash qadriyatlarining sintezi hisoblanadi;

baholash qiymatining ifodasi ilmiy paradigma, muallifning ilmiy maktabga mansubligi va yuqori axloqiy tamoyillarni hisobga oladigan akademik nutqning institutsional asoslari bilan belgilanadi;

baholovchi ma'noni ifodalash vositalari tahlil qilinayotgan janrda tilning leksik va sintaktik darajalarida eng aniq ifodalanadi;

ilmiy uslubning qat'iyiligi va izchilligiga qaramay, muallifning o'ziga xosligi baholash vositalaridan tipik bo'lmagan holatda foydalanishda, ilmiy va publitsistik uslublarning aralashmasida va taqriz janrining dialogik xarakterini oshirish istagida namoyon bo'lishi mumkin.

References:

1. Anisimova T. V. O principah klassifikacii ritoricheskix zhanrov // Rechevoe obshchenie: specializirovannyj vest-nik. 2000. Vyp. 2 (10). S. 42-48.
2. Arutyunova N. D. Tipy yazykovyx znachenij. Ocenka. Sobytie. Fakt. M.: Nauka, 1988. -338 s.
3. Bagirokov H. Z. Otzyv o dissertacii O. N. Logutenkovej [Elektronnyj resurs].
4. Kozlov A. Otzyv na avtoreferat dissertacii D. N. Evgen'eva [Elektronnyj resurs].
5. Kolshanskij G. V. Sootnoshenie sub"ektivnyh i ob"ektivnyh faktorov v yazyke. M.: KomKniga, 2005. -229 s.
6. Levontina I. B. Otzyv na avtoreferat dissertacii G. D. Zolinoj [Elektronnyj resurs].
7. Ozhegov S. I., Shvedova N. Yu. Tolkovyj slovar' russkogo yazyka. M.: Azbukovnik, 2000. - 940 s.
8. Ponomarenko I. N. Otzyv o dissertacii V. A. Kryzhanovskoj [Elektronnyj resurs].
9. Teliya V. N. Konnotativnyj aspekt semantiki nominativnyh edinic. M.: Nauka, 1986. 143 s.

10. Hyland K. Academic Discourse. L. – N. Y.: Continuum, 2009. -215 p.
11. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining etimologik lug'ati. Toshkent: Universitet, 2003. – 600 b.
12. O'zbek tilining izohli lug'ati. Toshkent: "O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi", 2008. -B. 38.